

РАВНИЩЕ НА ЕЗИКОВАТА ПОДГОТОВКА И КУЛТУРА НА СТУДЕНТИТЕ ПЕДАГОЗИ

Проф. д.п.н. Нели Иванова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. В статията се интерпретират проблеми, свързани с равнището на езиковата подготовка и култура на студентите от специалност „Педагогика“ при СУ „Св. Климент Охридски“ – редовно и задочно обучение, като потенциални начални учители. Представен е анализ на данни от тестово проучване на студентите педагози, осъществено през февруари – май 2022 г. На тази основа са направени изводи и обобщения за усъвършенстване на езиковата подготовка на студентите педагози.

Ключови думи: езикова подготовка и култура; студенти педагози; тест; анализ на резултати

Студентите педагози – редовно и задочно обучение, във Факултета по педагогика при СУ „Св. Климент Охридски“ изучават избираемата дисциплина „Съвременен български език“ през шестия семестър от бакалавърската си програма. Обучението по тази дисциплина е с практическа насоченост. Студентите имат възможност да интерпретират лингвистични проблеми, свързани с различни езикови понятия и техните граматически категории. Подготвят презентации по теми по избор и тест, който изпращат на колегите си след представяне на съответната презентация. Студентите от групата решават теста и неговият автор анализира получените резултати, като запознава колегите си с количествените и качествените данни и прави каузален анализ за причините за допуснатите грешки. По този начин студентите имат възможност още веднъж да се върнат към интерпретираната езикова проблематика, да открият грешките си и да коригират представите си за дадено езиково понятие. Така се съдейства за повишаване езиковата подготовка и култура на студентите педагози, като се допълват и конкретизират техните познания за съвременния български език и неговите проявления, за употребата му в потока на речта. Това е предпоставка за успешната професионална реализация на студентите като потенциални начални учители, които ще огранотавят деца в начална училищна възраст.

През периода февруари – май 2022 г. беше проведено изследване със студенти от специалност „Педагогика“ на Факултета по педагогика при СУ „Св. Кл. Охридски“ – редовно и задочно обучение. Целта на изследването беше да се установи равнището на езиковата подготовка и култура на студентите педагози като бъдещи начални учители. Използваният диагностичен инструмент е тест. За целите на изследването бяха съставени 3 батерии от тестове, като всяка от тях се състои от 3 субтеста. Тестовите са подготвени от студентите педагози в контекста на избираемата дисциплина „Съвременен български език“ (с преподавател проф. д.п.н. Нели Иванова), изучавана през летния семестър редовно и задочно обучение. Както бе посочено, всеки от участниците в обучението по тази избираема дисциплина е подготвил предварително презентация по определена езикова тема и към нея – тест, съставен от 10 тестови задачи, които се решават индивидуално от всеки студент от групата. Авторът на презентацията и на теста анализира получените резултати и представя данните пред колегите си. От всички решени през семестъра тестове бяха избрани определени тестови задачи, отнасящи се до различни дялове на езика – фонетика, морфология, синтаксис, лексикология, стилистика, както и от езикознанието. Тези тестови задачи обхващат основни езикови понятия и граматически категории, правописни особености и пр., за да се установи доколко студентите педагози познават съвременния български език и понятията от отделните дялове. От избраните тестови задачи бяха образувани батериите с тестовите, като стремежът беше във всеки тест да се включат задачи, свързани с езикови понятия и граматически категории от различни дялове на езика. Резултатите от проведените изследвания бяха задълбочено анализирани и обобщени. Неработещите дистрактори в отделните тестови задачи са заменени с работещи.

Изследваните лица са на средна възраст около 40 години – за студентите педагози задочна форма на обучение, а за редовно обучение – средна възраст 21 – 22 години. Обхванати са 25 студенти от редовно обучение и 21 от задочно обучение от специалност „Педагогика“. Съотношението между половете е 96,6 % жени и 4,4 % мъже – за задочно обучение. В групата на редовните студенти само 1 студент е от мъжки пол, а 24 – от женски пол.

Броят на решавалите тестовите задачи студенти е различен, понеже изпращането на презентациите и тестовите за отделните теми е осъществявано в хода на летния семестър и след това е направена извадка от общия брой решени тестови задачи и са съставени батериите от тестовите. Целта е да се получи попълна представа за равнището на познаване на съвременния български език.

Интерпретирани в сравнителен план, резултатите от проведените тестови проучвания показват следното.

– Данните от решаването на тестовите задачи, свързани с проверката на знанията на студентите за елементите на *фонетиката* (звук, буква, видове

звукове и техните корелативни противопоставяния – тесни и широки, звучни и беззвучни, сричка – отворени и затворени срички, ударение и пр.), са свидетелство за това, че 95 % от студентите педагози задочно обучение познават и разграничават тесните и широките гласни звукове. 86% от изследваните лица – студенти задочно обучение, познават звучните и беззвучните съгласни звукове. 84% от студентите редовно обучение разграничават отворени и затворени срички. 72% от студентите редовно обучение откриват правилното място на ударението в думата, като 60% от изследваните студенти определят правилно броя на ударенията в сложните думи.

– По отношение на познанията на студентите педагози за строежа на езика, на морфемния състав на думата – като елемент на *морфологията* като дял на езика, 94% от студентите педагози задочно обучение са се справили с откриването на видовете морфемии. 87% от студентите педагози редовно обучение разграничават наставка от останалите видове морфемии, а 67% разграничават корен и окончание. 90 % от студентите задочно обучение откриват частите на речта (предлог, глагол, прилагателно име, съществително име, частица и граматическите категории на изменяемите части на речта). 85% от студентите задочно обучение откриват и определят правилно рода и числото на прилагателното име. 95% от тях откриват и определят правилно рода и числото и на съществителното име. 96% от студентите педагози редовно обучение определят правилно граматическите категории лице и число на глагола. Студентите от редовно обучение са срещнали затруднения при откриване на нелични глаголни форми (сегашно деятелно причастие) – само 25% от тях са определили правилно тази нелична глаголна форма. 80% от студентите редовно обучение са определили правилно вида на глагола. 54% от студентите редовно обучение откриват формите за число на глагола. 82% от студентите педагози редовно обучение откриват правилно членуването съществителни имена от ж.р. ед.ч. Около 50% от изследваните лица – студенти педагози редовно обучение, срещат затруднения при разграничаването на производни и непроизводни думи и начините на образуването им. Около 50% от студентите педагози редовно обучение се затрудняват да откриват и падежните остатъци при местоименията, а само 20% откриват падежните остатъци при съществителните собствени имена – в литературни произведения. 58% от изследваните студенти педагози редовно обучение откриват и разграничават видовете залог в българския език. 54% от изследваните лица редовно обучение разпознават и разграничават формите на страдателен залог на глагола в конкретен текст. 78% разграничават качествените и относителните прилагателни имена. 87% от студентите редовно обучение разграничават глаголните форми за минало предварително време от други глаголни времена. 83% от студентите редовно обучение разпознават и разграничават формите на глагола за минало неопределено време. Сериозни затруднения срещат студентите педагози от

редовно обучение при слято, полуслято и разделно писане на сложни съществителни и прилагателни имена. 58% от тях познават правилата за писането на сложни съществителни имена. 42% от студентите редовно обучение познават особеностите на правописа на сложните прилагателни имена. 54% от студентите редовно обучение откриват сложните думи в текст. 33% от изследваните лица – редовно обучение, разпознават и разграничават преходни и непреходни глаголи. 75% от студентите редовно обучение разпознават и разграничават видовете спрежение на глагола. 91% от тях определят правилно вида на глагола и спрежението му, употребен в минало свършено време. 96% от студентите редовно обучение познават добре съответствието между рода и числото на съществителните имена.

– Данните от проведените тестови проучвания, показват, че 85 % от изследваните лица задочно обучение познават и разграничават словосъчетание и изречение като елементи на *синтаксиса* като дял на езика. 80% от студентите редовно обучение откриват и разграничават непредикативните подчинителни наречни словосъчетания. 92% от студентите редовно обучение разпознават и разграничават словосъчетание като синтактична единица. 90% от задочните студенти откриват и разграничават главните и второстепенните части на изречението. 50% от студентите педагози познават правилата за членуване на подлога като главна част на изречението. 62% от студентите педагози редовно обучение разграничават обстоятелственото пояснение като второстепенна част на изречението, изразено с наречие. 90% от студентите педагози задочно обучение откриват и определят вида на обстоятелственото пояснение в изречение. 90% от изследваните лица задочно обучение познават и разграничават видовете изречения по цел на изказване. 56% от студентите редовно обучение разпознават и разграничават видовете изречения по цел на изказване – съобщително от въпросително изречение. Около 60% от студентите педагози редовно обучение срещат затруднения при определяне на видовете сказуемо. Само 25% от студентите редовно обучение откриват съставни сказуеми в текст. 64% от студентите педагози редовно обучение откриват и разграничават просто едносъставно изречение. 84% от студентите редовно обучение разграничават сложно съставно изречение с подчинено подложно. 78% от студентите педагози задочно обучение разпознават и разграничават сложно съставно изречение. 76% от студентите педагози редовно обучение разграничават сложното съставно изречение с подчинено обстоятелствено за начин. Едва 36% от студентите педагози редовно обучение разпознават и разграничават сложно съставно изречение с подчинено допълнително. 50% от студентите педагози редовно обучение разграничават правилно частите на речта, с които може да бъде изразен подлогът в изречението. Студентите редовно обучение изпитват сериозни затруднения при разпознаването на сложно съставно именно сказуемо, като само 29% го разграничават от другите ви-

дове казуемо. 62% от студентите редовно обучение откриват просто глаголно казуемо. Едва 37% от студентите педагози редовно обучение разграничават безподложно изречение.

– Анализът на резултатите от изследванията показват, че над 95% от студентите педагози задочно обучение разграничават синоними и антоними, пароними и омоними като елементи на *лексикологията* като дял на езика. 84% от студентите задочно обучение определят правилно лексикалното значение на думите. 92% от студентите задочно обучение откриват и разграничават антоними. А 96% от студентите педагози редовно обучение откриват и разграничават антоними. 95% от студентите редовно обучение откриват и разграничават синоними. 76% от студентите редовно обучение откриват и разграничават пароними от антоними.

– Резултатите от анализа на данните от тестовото проучване показват, че студентите педагози редовно обучение не познават добре историята на възникването на видовете *стилове* в новобългарския език. За 62% от изследваните лица може да се твърди, че познават създаването и разволя на българския език.

На основата на сравнителния анализ на резултатите от проведените изследвания със студенти педагози редовно и задочно обучение, интерпретиран в контекста на своеобразието на езиковите единици от различните дялове на езика, може да се направят следните изводи.

– Познаванията на студентите педагози от редовно и задочно обучение за езиковите единици на *фонетиката* като дял на езика са на сравнително добро ниво. Студентите не се затрудняват да разпознават и разграничават звукове и техните корелационни противопоставяния по признака тесни – широки, звучни – беззвучни, букви, срички и ударение на думата.

– По отношение на езиковите единици от *морфологията* като дял на езика прави впечатление, че немалка част от студентите педагози срещат затруднения при определянето и разграничаването на видовете морфеми в състава на думата. Затрудняват се при определяне на залога на глагола, при разграничаване на преходни и непреходни глаголи. Не е на добро равнище познаването и на правилата за слято, полуслято и разделно писане на сложните съществителни и прилагателни имена. Срещат се затруднения при откриване на падежни остатъци при съществителните собствени имена в речта на героите в литературните произведения.

– За елементите на *синтаксиса* като дял на езика прави впечатление, че студентите педагози добре познават словосъчетанието като синтактична единица. Те срещат затруднения при определяне на видовете сложни съставни изречения с подчинени подложни, допълнителни и обстоятелствени изречения. Затрудняват се да откриват и разграничават и видовете казуеми (сложно съставно именно казуемо). Затрудняват се при членуване на подлога в изречението.

– Изследваните студенти педагози не срещат затруднения при откриването и разграничаването на лексикалното значение на думата, на омоними, пароними, антоними и синоними – като елементи на *лексикологията*.

– Затруднения се срещат и при определяне на видовете *стилове* в контекста на историческото им развитие и утвърждаване в новобългарския език.

Количественият, качественият и каузалният анализ на резултатите от проведеното изследване на студентите педагози от редовно и задочно обучение от Факултета по педагогика при СУ „Св. Кл. Охридски“ налагат поставянето на акцент върху необходимостта от усъвършенстване на езиковата подготовка на студентите. Като бъдещи начални учители, те трябва да познават съвременния български език и езиковите правила и норми, да разпознават и разграничават понятията от отделните дялове на езика и граматическите им категории.

***Благодарности.** Изследването, интерпретирано в статията, е проведено от колектив от преподаватели и студенти под научното ръководство на проф. д.п.н. Н. Иванова и е финансирано от СУ „Св. Климент Охридски“ по научноизследователски проект на тема „Равнище на езиковата грамотност на студентите педагози“.*

PEDAGOGY STUDENTS' LEVELS OF LANGUAGE PREPARATION AND CULTURE

Abstract. The problems related to the level of language preparation and culture of the regular and part time students in the pedagogy degree course from Sofia university “St. Kl. Ohridski” as potential future primary teachers are discussed in the article. The analysis is based on a test study data from a research made in February-May 2022. The conclusions and generalizations from the analysis are focused on the further improvement of the students’ language preparation.

Keywords: language preparation and culture; pedagogy students; test; data analysis

✉ **Prof. Nelly Ivanova, DSc.**

ORCID ID: 0000-0003-1961-6131

Faculty of Education

Sofia University

E-mail: n.ivanova@fp.uni-sofia.bg